

FRDI Bill - 2017 मुळे ठेवीदारांच्या ठेवी धोक्यात --- मुंबई ग्राहक पंचायत

सध्या **Financial Resolution & Deposit Insurance Bill -2017 (FRDI-2017)** वरून समाजमाध्यमातून उलटसुलट चर्चा रंगत चालली आहे.

हे वादग्रस्त विधेयक सध्या संसदेच्या संयुक्त समितीपुढे विचारार्थ असून सर्व संबंधित घटकांची बाजू ऐकून या समितीच्या शिफारसीसह हे विधेयक संसदेपुढे अंतिम निर्णयासाठी बहुधा येत्या हिवाळी अधिवेशनात येण्याची शक्यता आहे. त्यामुळे समाजमाध्यमातून होणाऱ्या या उलटसुलट चर्चेचे स्वागतच करायला हवे.

सुरुवातीलाच हे स्पष्ट करावेसे वाटते की या विधेयकाचा अभ्यास केला असता या विधेयकातील काही तरतुदींमुळे ठेवीदारांच्या कष्टाने कमावलेल्या व विश्वासाने बँकेत ठेवलेल्या ठेवी या धोक्यात येऊ शकतात.

या विधेयकाचे समर्थन करणारी मंडळीसुद्धा एक गोष्ट मान्य करतात, ती म्हणजे **ज्या गोष्टीविरोधात आज ओरड होत आहे त्या सगळ्या तरतुदी या FRDI विधेयकातील कलम ५२ मधे खरोखरच आहेत.** परंतु त्यांचे म्हणणे असे की तरतुदीला आक्षेप घेणाऱ्यांनी तुम्हाला पूर्ण माहिती दिली नाही व एक महत्वाची गोष्ट तुमच्यापासून लपवून ठेवली आणि ती म्हणजे तुमची एक लाख रुपयांपर्यंतची रक्कम अगदी सुरक्षित आहे व त्याला हात लावला जाणार नाही. मुळात यात लपवण्यासारखे काहीच नाही. एक लाख पर्यंतच्या ठेवी सुरक्षितच आहेत हे जगजाहीर आहे. **खरा मुख्य मुद्दा उर्वरीत ठेवींचाच आहे. प्रत्येक ठेवीदाराची हीच रक्कम मोठी असणार आहे आणि त्यालाच हात घालण्याची आक्षेपाई तरतूद या कलम ५२ मधे आहे.**

यावर या समर्थकांचे म्हणणे असे आहे की एक लाखाची ही विमा संरक्षित रक्कम संसदेतील चर्चा करून वाढवली जाईल व ती एक लाखापेक्षा निश्चितच कमी नसेल. मुळात कलम २९ द्वारे ही सुरक्षित रक्कम किती असावी हे ठरवण्याचे अधिकार या FRDI कायद्याने सरकारला नाहीच तर नव्याने निर्माण करण्यात येणाऱ्या रिसोल्युशन महामंडळाला देण्याचे प्रस्तावित केले आहे. ही तरतूदच मुळात आक्षेपाई आहे. संसद असे महत्वाचे अधिकार सरकार सोडून अशा प्रकारच्या महामंडळाला देऊ शकत नाही. घटनात्मकदृष्ट्या ते Excessive Delegation ठरते व त्यामुळे ते अवैध ठरू शकते. त्यामुळे संसदेने या २९ व्या कलमात दुरुस्ती केली नाही तर संसद किंवा सरकार ही संरक्षित ठेवीची रक्कम किती असावी हे ठरवू शकणार नाही हे सत्य या विधेयकाचे समर्थक लक्षातच घेत नाही.

आता वादाकरता आपण क्षणभर जरी मानले की ही संरक्षित रक्कम एक लाखापेक्षा निश्चित कमी नसेल (खूपच मेहरबानी झाली ना!) किंवा ती वाढवून पाच, दहा अथवा अगदी पंधरा लाखावर नेली तरी मूळ आक्षेप हा तात्विक आहे हे आपण समजून घेणे आवश्यक आहे. आणि हा आक्षेप म्हणजे एखाद्या बुडीत बँकेला वा संस्थेला वाचवण्यासाठी ठेवीदारांच्या ठेवीला हात घालू देण्याचा रिसोल्युशन महामंडळाला दिला जाणारा बेलगाम व अमर्याद अधिकार. या अधिकारालाच मुंबई ग्राहक पंचायतीचा आक्षेप आहे. मुदतीच्या ठेवींची मुदत बदलण्याचे, त्यावरील व्याज दर कमी करण्याचे अथवा या ठेवींचे शेअर्स मधे हस्तांतर करण्याचे अधिकार या महामंडळाला देण्यालाच आमचा तीव्र आक्षेप आहे. असे होणार असेल तर मुळात ठेवीदारांनी बँकेत विश्वासाने पैसेच का ठेवावे? ठेवीदार ग्राहकांचा बँकांवरील विश्वासच उडून जाईल. अशाने बँकेला बाजूस सारून दुसरी जास्त विश्वासाई समांतर यंत्रणा निर्माण होऊ शकेल. आणि अशाने संबंध बँकींग व्यवस्थाच धोक्यात येऊ शकते.

मुळात एक गोष्ट लक्षात ठेवणे आवश्यक आहे की ठेवीदारांच्या ठेवी स्विकारणारी बँक - मग ती सरकारी, खाजगी वा सहकार क्षेत्रातील असो - ही ठेवीदारांच्या ठेवीची विश्वस्त असते. बँक जेव्हा डबघाईला येते त्याला ठेवीदार हे जबाबदार नसतात. त्याला मूलतः बँकेचे व्यवस्थापनच जबाबदार असते. त्यात राजकारणी मंडळी व कर्ज बुडवे छोटे / मोठे ऋणको यांचाही सक्रीय सहभाग असतो हे ही सर्वाना माहित आहे. अशा वेळी या सर्व चोरांना सोडून निरपराध ठेवीदारांच्या स्वकष्टार्जात ठेवींना हात घालण्याचा रिसोल्युशन महामंडळाला बेलगाम अधिकार देणे म्हणजे चोर सोडून ठेवीदारांना शिक्षा ठोठावण्यासारखे आहे आणि ते ठेवीदार कदापी सहन करणार नाही. आणि म्हणूनच या तरतुदीला प्रखर विरोध आवश्यक आहे.

या भयानक व आक्षेपाई तरतुदीचे समर्थक या तरतुदीचा केविलवाणा बचाव करताना या प्रस्तावित FRDI विधेयकातील आणखी एका तरतुदीचा आधार घेताना दिसतात. अशा प्रकारे ठेवीदारांचे "हेअरकट" करायचे असेल तर त्यास संसदेची परवानगी आवश्यक असेल ही ती तरतूद. मुळात संसदेची अधिवेशने वर्षातून तीन/चार वेळा भरतात. त्यात राजकीय पक्षांच्या गदारोळात संपूर्ण अधिवेशनेच कामकाज न करता स्थगित होणे हा अपवादाऐवजी नियमच बनू पाहतोय. अशावेळी संसदेने ठेवीदारांच्या ठेवींचा हेअरकट करण्याच्या प्रस्तावाला नकार देण्याची बेमुदत वाट बघायला लावण्यात काय शहाणपणा आहे?

या वादातील विधेयकाचे समर्थक हे बचावासाठी या FRDI विधेयकातील उद्दिष्टांचा आधार घेऊन सांगू पहात आहेत की बघा, या उद्दिष्टातच ठेवीदारांच्या हिताचा स्पष्ट उल्लेख आहे. आणि ते खरेही आहे. पण हे समर्थक नेमके हेच विसरतात की कायद्याच्या उद्दिष्टांशीच विसंगत अथवा विरोधी तरतुद त्याच कायद्यात आढळली तर ती रद्दबातल ठरू शकते. किंबहुना या कलम ५३ ला विरोध करण्याचे हे प्रमुख कारण हेच आहे की कलम ५३ मधील तरतूद मूळ विधेयकाच्या उद्दिष्टांशीच विसंगत आहे.

राहता राहीला मुद्दा की अशा घटना फारच तुरळक. त्यामुळे त्यावर एवढा गहजब का? त्यावर उत्तर हेच की प्रश्न अशा घटना तुरळक की वारंवार घडण्याचा नाहीच मुळी. प्रश्न तत्वाचा व ठेवीदारांच्या अधिकारांचा आहे. आमच्या सर्वच ठेवी या बँकेत सुरक्षीत असणे हा आपला ठेवीदार म्हणून अधिकार आहे. त्यामुळे आता एक लाखाएवजी पाच वा दहा लाखांच्या ठेवींना विमा कवच देण्याचा नाही. आमच्या सर्वच ठेवी सुरक्षीत हव्यात. त्यासाठी सर्वच ठेवींचा विमा असणे आवश्यक आहे. यातच ठेवीदारांचे हित आहे.

दुसरे महत्वाचे म्हणजे ज्या निरपराध ठेवीदारांच्या ठेवींना नख लावण्याचे व "हेअरकट" करण्याचे बेलगाम अधिकार देणारे हे विधेयक, ज्या कर्ज बुडव्यांमुळे बँक बुडायची वेळ आली त्या कर्जबुडव्यांचा हेअरकट सोडाच, पण त्यांच्या केसालाही हात लावण्याचा अधिकार देत नाही यातून काय निष्कर्ष निघतो हे न कळण्याइतके ठेवीदार दुधखुळे नाहीत हे या सर्व FRDI च्या समर्थकांनी लक्षात ठेवावे.

या FRDI विधेयकात आणखीही आक्षेपाह तरतुदी आहेत. या कायद्याद्वारे अस्तित्वात असेलेल्या RBI, SEBI, IRDA या नियामकांवर Resolution Corporation नामक महा-नियामक (Super-regulator) आणला जाणार असून त्यामुळे नियामक व महा-नियामक यांच्यात मतभेद झाल्यास (आणि ते सहज शक्य आहे) त्यातून मोठा गोंधळ व कालापव्यय होऊ शकतो. तसेच बँका, विमा कंपन्या इ.चे जोखीमे वर आधारीत मूल्यांकन केले जाणार आहे ते गोपनीय असण्याची तरतूद या विधेयकात असली तरी याच विधेयकातील अन्य तरतुदींमुळे हे मूल्यांकन गोपनीय राहूच शकणार नाही हा सर्वात मोठा धोका या विधेयकात आहे. त्यामुळे बँका, विमा वा अन्य आर्थिक कंपन्यांना सावरण्याएवजी या मूल्यांकनामुळे त्यातील ठेवी काढून घेण्यासाठी रांगा लागून मूळ उद्दिष्टलाच हरताळ फासला जाईल.

केवळ ५३ व्या कलमातील बेल-इन तरतुदीला व ठेवीदारांच्या 'हेअरकट'लाच नाही, तर या संपूर्ण विधेयकलाच वरील कारणांसाठी मुंबई ग्राहक पंचायतीचा विरोध असून हे ठेवीदार हिताच्या विरोधी असलेले विधेयक मागे घेण्यात यावे अशी आमची मागणी आहे. तसेच ठेवीदारांच्या संपूर्ण ठेवींवर विमा संरक्षण हवे अशीही मुंबई ग्राहक पंचायतीची आग्रही मागणी आहे.

शिरीष देशपांडे

कार्याध्यक्ष - मुंबई ग्राहक पंचायत